

визначення «ситуація або період, коли велика кількість людей залишається без їжі, що призводить до хвороб і смерті».

Таким чином, у передачі особливостей українських національних звичаїв та суспільно-політичного становища нашої країни використовуються різні способи перекладу: транслітерація – щоб слово зберегло своє звучання та привертало особливу увагу через його незвичайність для носіїв мови-рецептора; власне переклад – у випадках, коли потрібні еквіваленти для пояснення реального значення, у поєднанні з повторюваними іменами (поєднуючи транслітерацію та переклад одночасно).

Список використаних джерел

1. Карпенко О. Проблематика когнітивної ономастики: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 328 с.
2. Locals and aid agencies warn of 'humanitarian disaster' as Ukraine fighting sparks diplomatic crisis. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/03/locals-aidagencies-warn-humanitarian-disaster-ukraine-fighting>. Режим доступу:
3. Академічний тлумачний словник української мови: в 11-ти т. URL: <http://sum.in.ua>.

*ЗАГРІЙЧУК І. Д., д.філос.н., професор
Український державний університет залізничного транспорту
м. Харків, Україна*

КОМУНІКАЦІЯ ТА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОГРАНИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Війна в Україні по-новому поставила питання екзистенції, коли мова йде не лише про буття на межі життя і смерті окремої людини, але й усієї нації. Звісно, розглядаючи національну екзистенцію в умовах війни, ми не можемо покинути особистісний характер існування. Більше того, війна лише поглиблює проблему буття окремої людської одиниці, надає їй нові фарби та відтінки, сприяє і вимагає глибшого аналізу ситуації, в якій опинилась людина.

Людська екзистенція завжди була універсальною, філософською, теоретичною за своїм характером категорією і проблемою. Стосувалась вона всіх. Проте в умовах воєнного часу, коли війна є цивілізаційною і загрожує перерости в світову, питання існування на межі життя і смерті стало питанням нагальним, злободенним та практичним. Наявність в арсеналах ядерної та навіть неядерної зброї з колосальною руйнівною силою небувало загострює питання опору агресії, межі толерантності та можливості комунікації.

Щодо комунікації, то навіть війна, зіткнення протиборчих сил може розглядатись як певний її вид. До цього часу комунікація тлумачилась як спільний пошук та вирішення суспільних проблем рівноправними учасниками дискусії. Причому в основу дискусії закладались умови, за яких відсутній тиск на учасників та забезпечене вільне і відверте обговорення можливих варіантів розвитку кожним. В умовах війни учасники взаємодії «говорять» зброєю, їхня взаємодія не є мирною, а опонент перетворюється на ворога.

Парадоксальним та незвичним є вживання терміну «взаємодія» в даній ситуації, але наступ і оборона, перехід з наступу в оборону і навпаки є саме взаємодією, нехай навіть незвичною для нас. І тут виникає питання: а чи можлива толерантність в умовах війни?

Толерантність – це пошанування опонента, уважність до його думки, сприйняття іншого не як ворога, а як людини, яка має право на свою позицію. Очевидно, що такої толерантності на фронті бути не може. А чи може вона бути взагалі в умовах війни?

Вироблені людством правила ведення збройної боротьби свідчать про те, що толерантність і гуманізм в умовах війни все ж таки можливі. Це гуманне поводження з полоненими, заборона на використання особливо руйнівних засобів ведення війни, захист цивільного населення і т. п. Ці та інші приклади демонструють, що навіть в критичних, нелюдських ситуаціях, коли, здавалося б, розлюднення досягло межі, все ж залишаються, хоч і невеличкі, можливості збереження людського в людині.

Враховуючи сказане, очевидно, слід провести уточнення означених вище понять та розмежування кожного з них з різноманітними формами їхнього спотворення. В суспільній свідомості такі спотворені форми свідомості нерідко проявляються у вигляді банальних, наївних тверджень, які за всіх умов сприймаються як універсальні, вселюдські, а відповідно й абсолютні. Це, наприклад, твердження, що «поганий мир кращий за війну», або навіть презентація себе тим чи іншим індивідом в образі пацифіста в умовах, коли йде жорстока війна.

Відштовхнемось від дуже поширеного сьогодні висловлювання, що звучить наступним чином: «я за мир, проти будь-якої війни». Виправданням та продовженням цієї позиції є твердження, що «всі винуваті», «всі брешуть», «істина у кожного своя» і т. п. Вже перший тверезий погляд на це висловлювання свідчить про абстрактність такого розуміння ситуації, про відірваність мислення від реального життя, про відсутність в ньому того, що складає зміст філософського розвитку впродовж тисячоліть.

Звісно ж, таке розумування, яке видає себе за «правду життя», можна вважати наївним, не надто поширеним. Воно, кажуть, притаманне неосвіченим

верствам населення і чи варто вже надто перейматись неосвіченістю певних кіл української, та й не тільки української, громадськості. В такій ситуації виникає питання: чи філософія тільки для філософів – чи критичне мислення повинно стати надбанням якщо не всіх, то принаймні абсолютної більшості громадян демократичної держави.

Зрілість мислення є важливим показником культури розвиненого суспільства. Вона проявляється в усіх сферах духу, в тому числі й у сфері політичної культури. Це надто важливо в умовах мирного часу, коли всі громадяни через всезагальне виборче право формують органи державної влади. В умовах війни, коли питання життя і смерті стоїть не лише в теоретичному аспекті, а щоденно вирішується на полі бою, переоцінити важливість філософського, теоретичного мислення просто неможливо. Теоретична підготовка, філософська зрілість громадян є засадою максимальної суспільно-політичної єдності всього народу, яка є запорукою перемоги сил добра над злом.

Доречним тут є питання: що з арсеналу філософської мудрості виходить сьогодні на перший план? Чи годиться в умовах війни філософувати з тими ж акцентами, які домінували в умовах мирного часу, як це зазвичай робиться, киваючи на ту обставину, що філософія оперує всезагальними категоріями?

Абстрактний підхід до проблеми, підхід догматичний, метафізичний, як його називають у філософських колах, вимагає, як декому здається, твердо стояти на своїй позиції, не зраджувати своїх поглядів. Останнє означає: в усі часи і за всіх обставин стояти над схваткою, говорити з поза меж цього світу, оперувати загальними категоріями. На практиці це виглядає так: якщо я за мир, то нехай зловмисники руйнують світ, а я послідовний прихильник миру, тому війна мене не стосується.

Проте, не слід забувати, що всезагальні категорії, якими оперує філософське мислення, суть не лише абстрактні форми, а форми змістовні. Це означає, що хоча їх і називають «вічними», ця вічність все ж є пульсуючою, живою. Рухливість філософських категорій підтверджується їхньою парністю. Рухливі вони настільки, що в процесі розвитку переходять одна в одну. Це означає, що виражаючи знання через всезагальні категорії, ми все ж змушені застосовувати їх конкретно, адже як узагальнені форми мислення філософські поняття не дзеркально відображають світ. Узагальнені форми мислення по відношенню до світу знаходяться в діалектичній тотожності.

Проте й цю особливість людського мислення буденна свідомість опрацювала по-своєму. Так наприклад, оскільки філософські поняття є граничними в опануванні світу і вони ще й переходять одна в одну, то для буденної, нетренованої свідомості зникає їхня протилежність. В сором'язливій формі дана ситуація описується як «не все так однозначно», а в гранично

відвертій, цинічній формі ця «істина» звучить як нема різниці між добром і злом, істиною і хибою, «у кожного своя істина», або «яка різниця».

Тим часом, переходячи одна в одну, парні категорії залишаються зі своїм іманентним змістом. Означення загальними поняттями предметів і відносин на різних етапах їхнього розвитку вимагає не буквального їх розуміння, а творчого, змістовного, діалектичного. Тобто, ні догматичне, ні релятивне оперування даними поняттями не є істинним розумінням процесів, які намагаються осмислити з їхньою допомогою. Недотримання цієї вимоги теоретичного мислення веде до орувелівського спотворення світу. І тоді напад є захистом, агресія спасінням, захист від нацизму трактується як нацизм і т. п.

Не важко впізнати в такому теоретичному виверті сутність сучасної ворожої пропаганди, де все ставиться з ніг на голову. Можливість такого перевертання смислів, окрім відвертої маніпуляції, міститься в самій природі людського мислення. Тому не слід забувати, що крім інтересів та злих умислів, в основі спотворення дійсності лежить гносеологічна основа, складний та суперечливий процес пізнання, де сутність маніфестує себе не лише в явищі, але й через видимість, яку буденна свідомість може сприймати за явлення сутності, особливий її прояв.

Життя в умовах війни вимагає критичного ставлення до дещо поверхового трактування категорій толерантність і комунікація. Коли на кону стоїть існування людини, нації, а то і світу, конче необхідно усвідомлювати межу толерантності, за якою остання неможлива. Збереження толерантності в умовах війни вимагає бути нетолерантним до зла, до агресії. Це ситуація, про яку в народі кажуть: добро повинно бути «з кулаками».

Усвідомлення можливих шляхів виходу з війни вимагає філософського, поняттєвого опрацювання ситуації пограниччя, в якій опинились громадяни України. Здійснити такий аналіз можливо через задіяння всього історико-філософського досвіду, зокрема через опанування методів класичного філософування. Лише таким чином поняття «толерантність» і «комунікація» можуть бути належним, конкретним чином осмислені, що стане запорукою вірного практичного ставлення до війни та людської екзистенції.